

Vidensbasering

og innovation i det sociale arbejde

Artiklen ser på forholdet mellem samfundsforskning og praksis i socialt arbejde. Den tager udgangspunkt i diskussionen om evidensbaseret socialt arbejde, som startede for 10 år siden, og gennemgår de forbehold og kritiske overvejelser, der fulgte i kølvandet på denne diskussion. Herefter ser den på en række af de forskningsdesign, forskerne har arbejdet med indenfor efterkrigstidens lange tradition for anvendt socialforskning for på denne baggrund at indkredse et udgangspunkt for at forstå deres funktion i forhold til det vidensbehov, praktikere og beslutningstagere har, når det gælder en forskningsbaseret af socialt arbejde. Pointen i denne tilgang er, at effektivitet, tilpasning (implementering) og udvikling (innovation) stiller forskellige krav til forskningsdesignet. Derudover spiller det en rolle, om indsatsen og konteksten for indsatsen er mere eller mindre veldefineret. Forhåbentligt kan praktikere og beslutningstagere hermed få et bedre grundlag for at vælge mellem forskellige forskningsdesign i forbindelse med udvikling og prioritering af praksis i socialt arbejde.

Evidensbevægelsen

I de senere år er evidensbegrebet blevet brugt som et 'Sesam - luk dig op' til en mere sikker viden om det sociale og pædagogiske arbejdes effekter og funktion. I en artikel i ugebrevet Mandag Morgen fra 2005 forestillede man sig, at man i fremtiden ville kunne få en sikker viden om, hvad der gavnede brugerne, og hvad der direkte kunne skade dem (Hede og Andersen 2005). Politikere har ofte henvist til de samme formuleringer, og der er opstået en forestilling om, at der fandtes en bestemt eksperimentel metode, der kunne sikre en sådan viden. Selvom nævnte artikel også fremhæver, at andre forskningsmetoder i visse tilfælde er nødvendige, er hovedbudskabet i artiklen, at forskningsmetoderne kan rangordnes på baggrund af deres evne til at etablere en sikker viden om effekten af forskellige sociale indsatser, og at de eksperimentelle design betragtes som kilder til den sikreste viden. I aktuelle pjecer fra Socialstyrelsen om den sociale indsats overfor bestemte sociale problemer fastholdes denne forestilling i en score fra A til D, der skal angive, hvor sikker en viden man har om effekten af en given metode (Socialstyrelsen 2013). Dog modificeres udgangspunktet, og man anerkender eksistensen af andre kilder til viden om det sociale arbejdes effekt. I et senere specialnummer af Samfundsøkonomen redigeret af Merete Konnerup nævnes der en lang række begrænsninger i den eksisterende effektforskning, og en række andre fortrinsvist kvantitative forskningsdesign optræder på linje med det eksperimentelle design (Konnerup (red.) 2011). Anders Hede ser dog stadig i sit bidrag til dette temanummer de eksperimentelle og kvasiekperimentelle undersøgelser af standardiserede indsatser som en nødvendig forudsætning for udviklingen af en omkostnings-effektiv social indsats.

Går vi tilbage til tiden der fulgte umiddelbart i kølvandet på forestillingen om et evidensbaseret socialt arbejde, så var forskernes indlæg i debatten præget af en langt større usikkerhed vedrørende mulighederne for at etablere sikre vidensgrundlag for praksis. I deres grundige undersøgelser af de centre, der står for produktion af systematiske forskningsoversigter, leverede Hanne Foss Hansen og Olaf Rieper i 2006 en værdifuld indsigt i centrenes arbejdsmeto-

der og produkter, hvilket har gjort denne diskussion mere konkret (Bhatti, Foss Hansen og Rieper 2006). De peger blandt andet på det forhold, at man er nødt til at standardisere retningslinjerne for udvælgelse af forskningsresultater, for at det overhovedet bliver muligt at skabe sig et overblik indenfor en acceptabel brug af ressourcer. I denne proces har de dominerende centre, Cochrane og Campbell, lagt sig fast på et hierarki, hvor nogle forskningsdesign regnes for sikrere end andre. Eksperimentelle undersøgelser, hvor man har sammenlignet forløbet for en tilfældigt udtrukket gruppe af mennesker med en kontrolgruppe, regnes for den mest sikre bestemmelse af effekten af dette forløb. Studier af udviklingen i samfundet, hvor man sammenligner resultaterne før og efter indførelsen af bestemte metoder (de såkaldte kvasiekperimentelle design), regnes for mindre sikre, fordi man aldrig helt kan vide, om der samtidig er sket andre forandringer i samfundet, og helt usikre er undersøgelser, der baseres på interview med brugere og professionelle, fordi deres 'erfaringer' kan være farvet af deres forventninger. Cochrane og Campbell har således i praksis baseret størstedelen af deres forskningsoversigter på resultaterne fra de eksperimentelle studier, og de frasorterer på forhånd overhovedet at inddrage andre typer undersøgelser, hvis der er tilstrækkelig mange eksperimentelle studier (Foss Hansen og Rieper 2009). Deres grundlæggende idé er, at man, ved at sammenholde resultaterne fra flere af den slags eksperimenter, med ret stor sikkerhed kan udtale sig om den generelle effekt. Resultaterne udviser nemlig altid en vis spredning, og denne kan variere fra eksperimenter der har påvist en positiv effekt til eksperimenter, der har påvist en negativ effekt. Cochrane har derfor gjort det til sit varemærke at finde frem til den gennemsnitlige effekt (Chalmers 2003).

Blandt forskerne har man imidlertid været mere skeptiske, når det gælder spørgsmålet om sikkerheden af den viden, man får fra sådanne forskningsoversigter. Repræsentanter fra Cochrane og Campbell har ikke lagt skjul på, at der findes mange andre nødvendige former for forskning, når det drejer sig om at etablere et vidensgrundlag for praksis (Chalmers 2003; Konnerup 2005). De nævner selv, at undersøgelser af brugerinddragelse, betingelser for implementering og

selve diskussionen om årsagen til, at nogle indsatser virker bedre end andre, ligger udenfor deres arbejdsområde, og at disse forhold ikke bliver belyst gennem deres forskningsoversigter. Deres forskningsoversigter beskæftiger sig således ikke med årsager, forklaringer og sammenhænge, men kun med hvorvidt en given metode i dens rene form kan have en positiv effekt. Der er tale om en forskningsmæssigt kvalificeret 'produktkontrol'. Det betyder i praksis, at hvis lederne af et socialt tilbud overvejer at indføre en ny metode i deres arbejde, så kan de muligvis finde en forskningsoversigt fra Cochrane eller Campbell, som konkluderer, at metoden virker efter hensigten, men de vil ikke få svar på, hvordan den skal implementeres, sådan at den virker, og de vil heller ikke finde forklaringer på, hvorfor den virker. Denne viden må de søge andre steder, f.eks. i erfarne praktikers anvisninger eller hos forskere, der har sammenholdt resultaterne fra flere forskellige former for undersøgelser herunder casestudier og kvalitative undersøgelser og gjort sig teoretiske overvejelser over, hvordan man kan forklare disse resultater.

Som Mark Pearson konkluderer, så er forskerne relativt enige om, at forskningsoversigter baseret på eksperimentelle studier ikke kan stå alene som basis for innovation af praksis, men må suppleres med resultaterne fra andre studier (Pearson 2007). Implementeringsstudier må vise under hvilke omstændigheder, man bedst kan udnytte effekten, og casestudier må give praktikere nogle forklaringer på, hvorfor de virker, og hvad der sandsynligvis er grunden til, at de virker, således at de kan tilpasse metoden til lokale forhold og arbejde videre med udviklingen af metoden.

En del forskere har dog også stillet spørgsmålstegn ved, om forskningsoversigter baseret på sammenfatning af resultater fra eksperimentelle undersøgelser overhovedet kunne identificere den gennemsnitlige effekt af en given indsats. Og her ligger kimen til den egentlige uenighed om de eksperimentelle metoders status indenfor effektforskningen (Pearson 2007).

Tor Johan Ekeland fremhæver således den pointe, at spredningen i positive og negative resultater ikke behøver at være udtryk for tilfældige unøjagtigheder i

gennemførelsen af de enkelte eksperimenter, men at de kan være forårsaget af forskellige lokale betingelser for gennemførelsen af den pågældende metode (Ekeland 2005). Muligvis kan en bestemt undervisningsmetode, aktivering eller hjælp til mennesker med et bestemt handicap, virke anderledes i San Fransisco end i New York, for ikke at sige Bergen og Aalborg. Indsatsens effekt kan være afhængig af den lokale sammenhæng, kultur, miljø og befolkningsgruppe den gennemføres i, og denne vigtige kontekstuelle sammenhæng går tabt, når forskningsoversigterne udregner en gennemsnitlig effekt uden at gøre sig teoretiske overvejelser om, hvorvidt forskellene i resultaterne skyldes forskellene i konteksten. Det, at beregne en gennemsnitlig effekt af resultaterne, kan således være et 'statistisk illusionsnummer' (Ekeland 2005).

Et andet grundlæggende problem, som Mark Pearson er inde på, knytter sig til eksperimenternes afhængighed af en række grundlæggende antagelser, som er bærende for forskningen indenfor bestemte områder, hvilket har tendens til at ændre sig med tiden (Pearson 2007). Hvis vi f.eks. undersøger effekten af en bestemt træning af børn med autisme, så forudsætter det, at vi er enige om, hvornår der er tale om autisme, og hvordan man måler effekten, og hvilken betydning den målte effekt har for barnet (Høgsbro 2007). Forældre og pædagoger skal være enige om, at de problemer, de ønsker at gøre noget ved, er knyttet til barnets autisme, og forskerne skal være enige om, at 'autisme' er nogenlunde veldefineret, og at autismitilstanden kan bestemmes nogenlunde entydigt af en dertil uddannet psykolog/psykiater. Effektmål i form af diverse psykologiske test er kun relevante i og med, at vi formoder, at de også siger noget om barnets betingelser på længere sigt. Uanset hvordan vi vender og drejer det, havner vi i diskussioner om begreber, målemetoder og holdbarheden af umiddelbare effekter, som langt fra er afklarede og entydige. De fleste eksperimentelt baserede forskningsoversigter undgår en diskussion af disse fejlkilder, idet en sådan diskussion forudsætter en inddragelse af kvalitative undersøgelser og casestudier.

Et tredje grundlæggende problem ved at basere praksis på RCT-baserede forskningsoversigter er tidssper-

spektivet. Da eksperimentelle metoder helst skal rettes mod veldefinerede koncepter indenfor praksis i socialt arbejde, går der nogle år, før nye metoder er blevet så afklarede, at de kan gøres til genstand for eksperimentelle undersøgelser. Derefter skal resultaterne publiceres, hvorefter de kan identificeres og indgå i forskningsoversigter. Produktionstiden for disse forskningsoversigter er yderligere et par år, hvorefter hele processen fra udviklingen af nye indsatser til deres blåstempling i forbindelse med en systematisk forskningsoversigt let kan komme til at tage seks år. Til gengæld kan der i nogle forskningsoversigter godt indgå tyve år gamle undersøgelser, uden at man medtænker, hvordan konteksten for indsatsen har ændret sig siden. Hvis valg af indsats alene gøres afhængig af, om de er blevet effektvurderet i forbindelse med en systematisk forskningsoversigt, kan man således godt ende i en meget konservativ form, hvor nye metoder har sværere ved at få politisk støtte, selvom brugere og professionelle har aktuelle gode erfaringer med dem.

Da man på forskellige niveauer i den offentlige administration er klar over disse begrænsninger, foregår der i praksis en eller anden form for pragmatisk kompromis mellem forskningsoversigternes anbefalinger og den professionelle praksis. Denne implementering af koncepter for den sociale praksis er delvis uigenkuelig, idet de forskellige professioner har forskellige faglige udgangspunkter for at finde frem til sådanne kompromisser (Ventimiglia m.fl. 2000). Da implementeringen under alle omstændigheder løsriver konceptet fra de modeller for sociale indsatser, som har været genstand for forskningsoversigten, opstår der en relation mellem forskning og praksis, som er helt uforudsigelig (Webb 2001). I værste fald bliver praksis beskyttet mod kritik fra brugere og kolleger via en reference til evidens, der i virkeligheden ikke er dækning for.

Da lederne af Cochranesamarbejdet på mange måder er sig disse forbehold bevidst, er det spørgsmålet, hvad der alligevel får dem til at vælge eksperimentet som den mest pålidelige kilde til viden. Ian Chalmers, der var leder af samarbejdet, formulerede det på den måde, at brugerne kan være glade for den men-

neskelige kontakt og følelsen af, at nogen gør noget for dem, de professionelle kan være overbeviste om, at de gør det rigtige, og forskerne, der fortolker interview og spørgeskemaudsagn, kan være præget af deres forventninger til resultaterne. Eksperimenterne garanterer i denne situation, at ingen kan påvirke resultaterne, fordi de statistiske krav til deres gennemførelse er så entydig (Chalmers 2003).

Den politiske begrundelse for at basere beslutningerne på sådanne forskningsoversigter udspringer derfor ikke egentlig af overvejelser vedrørende sikker viden, men i højere grad af behovet for et entydigt autoritativt grundlag for beslutninger i en verden, hvor man ikke kan have tillid til, at forskere, praktikere og brugere varetager en almen interesse i en effektiv udnyttelse af de samfundsmæssige ressourcer.

Det er derfor berettiget at tale om en 'evidensbevægelse', idet der er tale om en mere kompliceret sammenhæng mellem videnskabsteoretiske og politiske overvejelser. Det er en social bevægelse, der omfatter politiske strømninger, der ønsker en eller anden form for 'objektiv' bestemmelse af effekten af det sociale arbejde løst fra brugernes (umættelige) ønsker, de professionelle overbevisning om egen betydning og forskernes interesser og synspunkter vedrørende velfærdssystemets opbygning. Det var en politisk bevægelse, som startede i konservative kredse i USA i 50'erne, men som var relativt isoleret indtil Reagan administrationen tog over i 1980'erne (Høgsbro m.fl. 2008; Høgsbro 2012; Høgsbro 2013a; Murray 1984; Prince 2001). Andre dele af denne bevægelse udgøres af institutioner, der lever af at producere forskningsoversigter hjulpet frem af udviklingen af en informationsteknologi, der gør det muligt at gennemføre omfattende søgninger i internationale databaser. Endelig knytter bevægelsen an til forhåbninger om simple produktionsmål, der kan regulere udviklingen indenfor de offentlige tilbud, sådan som det kommer til udtryk indenfor New Public Management (Høgsbro 2013a).

Den politiske kontekst for den anvendte samfundsforskning er således meget forskellig fra efterkrigstiden frem til 1980'erne. Denne periode var i højere

grad karakteriseret af en alliance mellem politikere og velfærdsprofessionerne om en udvikling af 'fremtidens' velfærdssamfund gennem større adgang til uddannelser og forebyggelse af sociale og sundhedsmæssige problemer. Udviklingen byggede på en tillid til, at man grundlæggende havde de samme mål for samfundets udvikling, og en relativ stor tillid til at professionelle og forskere var i stand til at abstrahere fra egne umiddelbare interesser og forestillinger (Høgsbro 2013a).

Spørgsmål er derfor, om man kan etablere et bedre udgangspunkt for forståelsen af samarbejdet mellem forskning og praksis, end evidensbevægelsen indtil videre har budt på. En løsning som muligvis ikke giver den sikkerhed i beslutningsprocessen, som alle beslutningstagere drømmer om, men som dog kvalificerer den på en måde, så der sikres en nogenlunde stabil progression i det offentlige velfærdstilbud. En sådan løsning må findes i en kombination af de forskningsdesign, som er blevet udviklet indenfor anvendt socialforskning siden 1950.

Samfund, forskning og praksis

Donald Campbell, der selv forestod udviklingen af de eksperimentelle metoder i 60'erne, gav allerede i slutningen af 70'erne et bud på et mere overordnet antropologisk perspektiv på sammenhængen mellem social aktivitet, innovation og forskning. Udgangspunktet for Campbell er, at menneskesamfund til alle tider har været involveret i 'programudvikling'. Campbell ser hele den kulturelle udvikling som et stort eksperimentelt laboratorium med løbende frasortering af institutionelle tiltag med uønsket virkning. Det er denne innovative virksomhed, som foregår i ethvert samfund, som forskningen kan understøtte og raffinere. Råmateriale for samarbejdet mellem forskning og praksis bliver således den erfaring, som aflejrer sig hos deltagerne og efterhånden er blevet transformeret til institutionelle beslutninger, normer og værdier (Campbell 1978).

Det er dette råmateriale, de kvalitative studier beskæftiger sig med, og Campbell er derfor åben overfor alle former for dokumentanalyser, informantinterview, deltagerobservationer og forskellige dialogiske

forskningsmetoder som f.eks. ideen om at samle deltagere fra forskellige udviklingsprogrammer på konferencer som en del af en erfaringsopsamling. Omvendt mener Donald Campbell, at et fortroligt kendskab til begivenheder og aktører er nødvendigt for at sikre mod misforståelser og fejlforklaringer af kvantitative data fra de eksperimentelle metoder, han selv var med til at udvikle i 60'erne. Kvantitative undersøgelser bør ifølge Campbell altid suppleres med "project-anthropologists, sociologists or historians assigned to the task of common-sense acquaintance with the overall context including the social interactions producing the measures" (Campbell 1978, s. 202). Hvis vi ser på, hvad der egentlig indgår som forudsætninger for gennemførelsen af eksperimentelle undersøgelser, kan vi også konstatere, at det forudsætter overvejelser omkring konteksten for eksperimentet (miljø, social klasse, geografisk område), en sikring af at interventionen er i overensstemmelse med det concept, man ønsker at undersøge og en konstruktion af 'et almindeligt tilbud', som kan bruges til kontrolgruppen (Høgsbro 2013b). Alle disse overvejelser kræver en fortrolighed med og et kendskab til praksis, som kun kan opnås gennem kvalitative metoder og et intensivt kendskab til praksis og de virkemidler, der fungerer i praksis. Vi vil i det efterfølgende se på, hvordan en sådan integration af metoder og samarbejdsrelationer kan forme sig.

Evidenstypologierne

Det store spørgsmål er, om vi overhovedet er i stand til at lave en systematik over kravene til en forskningsbaseret af det sociale arbejde, således at de politiske beslutningstagere bliver i stand til at gennemskue, hvor robust det videnskabelige grundlag er for de prioriteringer, de under alle omstændigheder er nødt til at forholde sig til. En mulig løsning er opstillingen af det, man kalder evidenstypologier, som angiver forholdet mellem evidensbehov og videnskabelige design. På denne måde kan der skabes et slags 'opslagsværk' for politikere, der ønsker at vide hvilke forskningsdesign, som dækker deres behov i bestemte sammenhænge. Evidenstypologier peger ikke entydigt på et enkelt design (som f.eks. RCT), men etablerer en nøgle for valg af design eller kombinationer af forskningsmetoder ud fra de vidensinteresser, som ligger til grund

for forskningen. Olaf Rieper og Hanne Foss Hansen har leveret et bud på en sådan typologi, men dette bud er efter min mening ikke dækkende for alle de opgaver, socialforskningen står overfor i kvalificeringen af det sociale arbejde. Deres typologi forudsætter, at indsatsen er kendt, selvom konteksten godt kan være ukendt. I det efterfølgende vil jeg supplere deres overvejelser med overvejelser vedrørende de tilfælde, hvor konteksten er kendt, mens indsatsen er ukendt (under overvejelse), og de tilfælde hvor både indsats og kontekst er ukendt, fordi der har været tale om en vildtvoksende eksperimentel aktivitet, som man har mistet overblikket over.

Når indsatsen er kendt

Olaf Rieper og Hanne Foss Hansen har i deres arbejde med evidensbegrebet opstillet et forslag til evidensstypologi, der tager udgangspunkt i en række karakteristika, der knytter sig dels til vidensbehovet, indsatsens kompleksitet, den sammenhæng, hvori indsatsen gennemføres (konteksten) og den viden, man har om årsagerne (Rieper og Foss Hansen 2007) (se figur 1). Ifølge denne forståelse er de eksperimentelle undersøgelser (RCT) bedst egnede til at undersøge effekter, når der er tale om et enkelt vidensbehov, hvor undersøgelsen blot skal vise, om effekten er større end den, der knytter sig til andre former for praksis. De eksperimentelle undersøgelser er samtidig velegnede, når der er tale om enkle indsatser som

f.eks. et enkelt medikament eller en kort veldefineret træningsindsats, mens casestudierne kommer på tale, når indsatsen er så kompleks, at det bliver svært at kontrollere om praktikerne overhovedet følger nogle bestemte retningslinjer, eller hvor konceptet selv involverer adskillige skøn fra praktikernes side. De eksperimentelle undersøgelser er samtidig mest pålidelige, når der er tale om ensartet kontekst for indsatsen som f.eks. behandling på et hospital, mens casestudierne bliver mere relevante, når der er tale om forskellige skoler, byområder eller sociale miljøer, som kunne tænkes at have indflydelse på resultatet. Eksperimentelle undersøgelser kan også bruges til at teste teorier, hvis der på baggrund af teorierne kan udledes nogle konkrete hypoteser om virkningen af bestemte indgreb. Hvis man ikke har sådanne teorier, vil kvalitative undersøgelser af de mekanismer, som indgår i praksis, bedre kunne identificere mulige forklaringer.

Når der er tale om opstart af nye initiativer og udvikling af koncepter, der er 'skræddersyet' til en bestemt social sammenhæng, er det dog helt andre former for design, man skal have fat i. I ovenstående diskussion af evidensstypologien har det hele tiden været et spørgsmål om at fokusere på indsatsen i sig selv. Konteksten for indsatsen kan så have en større eller mindre betydning, men det drejer sig for så vidt hele tiden om forsøg på at eliminere denne betydning eller identificere betydningen konkret, således at ind-

	RCT	Forløbsundersøgelser	Case-studier
Evalueringsformål	Stop/go	Stop/go tilpasning	Forståelse Tilpasning
Indsatsens karakter	Enkel "teknisk"	Veldefineret	Kompleks
Kontekstens karakter	Lavt differentieret	Moderat differentieret	Højt differentieret
Forhåndsviden om årsag-virkning	Hypoteser om specifikke virkninger	Modelleres statistisk	Lille viden

Figur 1. Olaf Riepers og Hanne Foss Hansens bud på en evidensstypologi (Rieper og Foss Hansen 2007, s. 82).

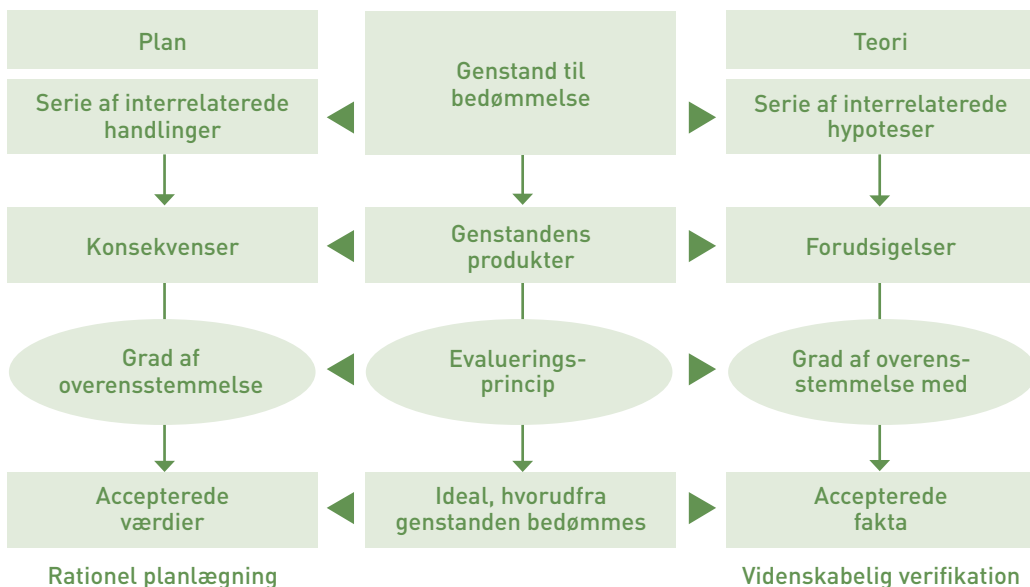
satsens 'rene' virkning kan identificeres. Men hvad nu hvis konteksten har en langt mere central betydning? Hvad hvis spørgsmålet ikke handler om den virkning en given indsats har under forskellige omstændigheder, men omvendt handler om, hvad vi kan gøre under givne omstændigheder? I dette tilfælde vendes hele problemstillingen på hovedet, og vi må gribe efter helt andre tilgange.

Når indsatsen er ukendt og konteksten er kendt

I forbindelse med de store udviklingsprogrammer i 1990'erne, udvikledes der en række forskningsmetoder, som skulle identificere den viden, der opstod i et eksperimenterende samarbejde mellem professionelle, frivillige og private initiativer (Hegland 1994; Hulgård 1997). Forskningsdesignet kan overordnet set forstås i forlængelse af en fremstilling af Camhis fra 1979 (Camhis 1979). Designet er blevet kaldt dialogisk forskning eller aktionsforskning, men selv har jeg foretrukket betegnelsen 'forskningsbaseret erfaringsopsamling' (Høgsbro 2004).

Som det fremgår af figur 2, er konceptet karakteriseret ved en dialog mellem praktikere og forskere og et forsøg på at udnytte deres respektive roller inden for den undersøgende eksperimentelle virksomhed, de begge er involveret i på hver sin måde. Det interessante for praktikerne er forløbets udvikling af planen og det interessante for forskerne er forløbets udvikling af teorien.

Opgaven blev igennem en fælles eksperimenterende virksomhed at indkredse mulige modeller for udviklingen af en praksis, som kunne løse en eller flere af de problemstillinger, som praktikerne og de politiske beslutningstagere havde peget på. Set i forhold til Camhis model, indgik praktikerne i samarbejdet med et engagement og en erfaring, der pegede på muligheden for, at man under helt ændrede betingelser kunne få etableret et samarbejde, som ville kunne løse en række bestemte problemer i den konkrete kontekst, de selv indgik i (miljø, geografisk placering etc.). Forskerne indgik i samarbejdet med en teoretisk forståelse af mekanismerne i lokalsamfund, betingelserne for frivilligt arbejde, professionalismisme, identitet

Figur 2. Samarbejdet mellem praktikere og professionelle, når det drejer sig om udviklingen af nye indsatser, der er 'skræddersyet' i forhold til løsningen af givne, lokale problemstillinger (Camhis 1979 efter Albæk 1988, s. 32).

etc. På baggrund af disse planer og antagelser udviklede man i fællesskab koncepter for intervention, som formodedes at kunne ændre de traditionelle relationer og indfri nogle af de mål, man havde sat sig. Undervejs i processen måtte man opgive planer, kassere hypoteser og ændre forventninger, indtil man efterhånden nåede frem til mere realistiske forestillinger og mere troværdige planer samt en bedre forståelse for de konkrete udviklingsbetingelser (den sociale kontekst). Processen havde hele tiden form af dialog. Der kunne afholdes jævnlige konferencer, hvor man samlede op på erfaringerne, fik identificeret interventionsformer, der burde undersøges nærmere, justeret forventninger og metoder og delt erfaringer og viden. På denne måde blev forskelle i kontekst og betingelser også mere tydelige som faktorer og mekanismer, der afgjorde initiativernes succes. Overordnet set affødte det en større teoretisk forståelse for mekanismerne i lokalsamfundet og relationerne mellem offentlige initiativer, frivillige aktører og lokalsamfund. Perioderne mellem konferencerne var optaget af praktikernes arbejde med lokale initiativer og forskernes dataindsamling, som kunne være observationer, kvalitative interview og spørgeskema alt efter hvilken indsigt i processer og effekter, man var interesseret i (Høgsbro m.fl. 1990; Høgsbro m.fl. 1999).

Når indsats og kontekst er ukendt

Det kan lyde paradoksalt, at der er tilfælde, hvor man søger viden om ukendte indsatser i ukendte sammenhænge, men det sker faktisk ofte, at politiske beslutningstagere ønsker en undersøgelse af en indsats overfor et bestemt problem (f.eks. autisme), hvor man har mistet overblikket over de initiativer, der er udviklet i de forskellige dele af landet, og de problemstillinger der er knyttet til den samlede indsats (Høgsbro m.fl. 2013 og Høgsbro m.fl. 2003). I disse tilfælde kan det være relevant for forskerne at anvende et institutionelt etnografisk forskningsdesign.

Institutionel etnografi er blevet udviklet af Dorothy Smith i forlængelsen af traditionerne fra Goffman og feministisk sociologi (Smith 2005). Udgangspunktet for den institutionelle etnografi er, at problemstillingen ikke er kendt på forhånd. Samtidig er den institutionelle sammenhæng, som den fremtræder for

den enkelte borger, principielt ukendt. Opgaven er således at tage udgangspunkt i det enkelte menneskes livsverden og identificere den *problematik*, som er en central del af vedkommendes samspil med de offentlige tilbud for derefter at identificere de institutionelle sammenhænge og diskurser, som genererer denne problematik. Dorothy Smith skriver således selv om metoden, at den med udgangspunkt i samspillet mellem borgere og de professionelle retter sig mod en identifikation af den særlige problematik, som karakteriserer dette samspil. Årsagerne til denne særlige problematik søges herefter identificeret indenfor det institutionelle kompleks, som forbinder det nære samspil med regler og forordninger, som håndhæves på de overordnede niveauer i den institutionelle struktur eller som skabes som diskurser i samspillet mellem aktører udenfor den lokale sammenhæng (Smith 2005, s. 41):

Undervejs i denne identifikation af *problematikken* og den efterfølgende kortlægning af institutionelle sammenhænge inddrages forskellige metoder og teorier til belysningen af disse sammenhænge. Målet er at gøre både brugere og professionelle mere bevidste om de bagvedliggende mekanismer, der styrer interaktionen mellem brugere og professionelle og således give grundlag for forandring. Målet er også at lave et eftersyn af det samlede institutionelle tilbud og dets funktion i forhold til forskellige brugeres forskellige livsverdener.

Undersøgelsen kan så munde ud i en fremadrettet matrix for indsatsen, som tager udgangspunkt i de forskellige niveauer for indsatsen og alvoren i brugerens situation. Den fremadrettede værdi af undersøgelsen er nok så meget knyttet til beskrivelser af dilemmaer og problematikker, der knytter sig til at skabe sammenhæng i borgernes hverdagsliv og frigøre ressourcer i systemet. Undersøgelsen kan være en hjælp for professionelle til at se de begrænsninger, de er underlagt i deres beslutninger, sådan som de sættes af beslutningsprocesserne i den offentlige administration og mere eller mindre accepterede diskurser om problemets karakter. Dette undersøgelsesdesign er blevet anvendt dels i en undersøgelse af det nationale tilbud til mennesker med hjemløshed,

Politisk defineret vidensinteresse	Forskningsdesign
Virkningen af et bestemt koncept i ren form og dette koncepts tilpasning til konkrete lokale sammenhænge.	RCT eller kvasiekperimentelle design kombineret med kvalitative casestudier, implementeringsstudier og forløbsstudier.
Udvikling af nye indsatser indenfor konkrete institutionelle sammenhænge.	Dialogiske forskningsdesign, aktionsforskning og forskningsbaseret erfaringsopsamling.
Kortlægning af givne tilbud og deres samspil med forskellige brugergrupper og disse gruppers forskellige livssammenhænge.	Institutionel etnografi.

Figur 3. Sammenhængen mellem det, man politisk ønsker en viden om og de forskningsdesign, man kan tilbyde indenfor samfundsforskningen.

misbrug eller sindslidelser (Høgsbro m.fl. 2003) og i en undersøgelse af det nationale tilbud til mennesker med ADHD (Høgsbro m.fl. 20013).

Sammenfatning

I det foregående har jeg forsøgt at give en nogenlunde dækkende oversigt over de valg mellem forskellige forskningsdesign, som man må foretage, når man ønsker at forskningsbasere socialt arbejde og sociale indsatser. Konklusionen på de overvejelser, jeg i denne sammenhæng har fremdraget, er, at eksperimentelle undersøgelser, kvalitative casestudier, forskningsbaseret erfaringsopsamling og institutionel etnografi repræsenterer forskellige forskningsdesign, som hver især opfylder nogle specifikke formål i udviklingen og prioriteringen af den sociale indsats. At opstille dem i et hierarki er problematisk, fordi det understøtter en illusion om, at den sociale indsats bliver mere kvalificeret, hvis den bygger på undersøgelser, der er placeret højt i metodehierarkiet. Metodetypologier, hvor man ser på sammenhænge mellem vidensbehov, problemstillinger og valg af forskningsdesign, er således et nødvendigt redskab for praktikere og beslutningstagere, der søger en kvalificeret forskningsbaseret af deres prioriteringer og initiativer. Det bud på en evidensstypologi, som fremlægges i denne artikel, bygger på en skelnen mellem design, som understøtter forskellige faser i udviklingen af det sociale arbejde. Den skelner således mellem tilfælde, hvor indsatsen og konteksten på forhånd er henholdsvis kendt og

ukendt. Når indsatsen er kendt kan Rieper og Foss Hansens bud på en typologi indkredse en række alternative muligheder under hensyn til karakteristika ved indsatsen såsom kompleksiteten af indsats og kontekst, evalueringens formål og den eksisterende viden om, hvordan indsatsen virker. Når indsatsen er ukendt, men konteksten og problemstillingerne er kendte, kan der peges på forskellige former for aktions- og dialog-forskningsorienterede design. Er både indsats og kontekst ukendt, det vil sige, at man for så vidt mangler et overblik over, hvilke tilbud der retter sig mod bestemte brugergrupper, og hvordan disse tilbud spiller sammen med den livssammenhæng, disse brugere indgår i, peges der på etnografiske design. Alle de forskellige kategorier af forskningsdesign har været gennemført i Danmark i de seneste 25 år (Se figur 3).

Således bør man som praktiker og politisk beslutningstager forholde sig konkret til, hvad man ønsker viden om, og hvad der er ens problemstilling og målsætning. På baggrund af dette må man herefter vælge den kombination af forskningsmetoder, som bedst tilfredsstiller ens vidensbehov. Det vil være en proces, som bør foregå i et samspil mellem rekvisitter, praktikere, brugere og forskere, som formodes at have det nødvendige overblik over, hvilke forskningsdesign der tilfredsstiller givne vidensbehov. Det vil også være en proces, der forudsætter en vis grad af tillid mellem de involverede parter og en gensidig respekt for hinandens erfaringer og forpligtelser.

Referencer

- Albæk, E. (1988): *Fra Sandhed til Information. Evalueringsforskning I USA – før og nu.* Akademisk Forlag.
- Bhatti, Y.; Foss Hansen, H. og Rieper, O. (2006): *Evidensbevægelsens udvikling, organisering og arbejdsform.* København: AKF.
- Camhis, M. (1979): *Planning Theory and Philosophy.* London: Tavistock.
- Campbell, D. (1978): "Qualitative Knowing in Action Research." I *The social contexts of method*, eds. Brenner, P. and Brenner, M. London: Croom Helm.
- Chalmers, I. (2003): "Trying to Do More Good Than Harm in Policy and Practice Role of Rigorous, Transparent, Up-to-date Evaluations." I *Annals of American Account of Political an Social Science* 589 s. 22-40.
- Ekeland, T-J. (2005): "Kvalitetssikring eller instrumentalistisk fejlgreb." I *Social Kritik* 17 (102) s. 34-47.
- Foss Hansen, H. og Rieper, O. (2009): *The Evidence Movement.* I *Evaluation* 15 (2) s. 141-163.
- Hede, A. og Andersen, D. (2005): *Virker velfærden? - Et debatoplæg om evidens og velfærd.* København: Mandag Morgen.
- Hegland, T.J. (1994): *Fra De Tusind Blomster til en måletrettet udvikling.* Aalborg: ALFUUF.
- Hulgård, L. (1997): *Værdiforandringer i Velfærdsstaten.* København: Forlaget Sociologi.
- Høgsbro, K. (2004): "Procesevaluering." I *Håndbog i evaluering*, red. Rieper, O. København: AKF Forlag.
- Høgsbro, K. (2007): *Etiba - En forskningsbaseret evaluering af rehabiliterings- og træningsindsatsen for børn med autisme, herunder evaluering af behandlingsmetoden ABA (Applied Behavior Analysis).* Århus: Marselisborgcentret.
- Høgsbro, K. (2012): "Social Policy and Self-Help in Denmark - A Foucauldian Perspective." I *International Journal of Self Help & Self Care* 6 (1): 43-64.
- Høgsbro, K. (2013a): "Evidensbegrebet i styringsteknologisk perspektiv." I *Wadskjær, H. (red.) Metermålsamfundet*, s. 69-88. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Høgsbro, K. (2013b): "Evidenslogik og praktisk erfaring indenfor rehabilitering." I *Bonfils, I.S. m.fl. (red.) Handicapforståelser.* Akademisk Forlag.
- Høgsbro, K.; Bovbjerg, K.M.; Hardman Smith, L.; Kirk, M. og Henriksen, J. (2003): *Skjulte Livsverdener. En etnografisk undersøgelse af forholdene for mennesker med hjemløshed, misbrug og sindslidelse som problem.* København: AKF-forlaget.
- Høgsbro, K.; Eskelinen, L.; Lundemark, M. og Permin Berger, N. (2013): *ADHD-problematikkens sociale aspekter.* Aalborg: Aalborg Universitet.
- Høgsbro, K.; Kirkebæk B.; Blom, S.V. og Danø, E. (1999): *Ungdom, Udvikling og Handicap.* København: Samfundslitteratur.
- Høgsbro, K.; Knudsen, K.M. og Ravn, B. (1990): *Kulturcenterundersøgelsen 2 - skolen som lokalt kulturcenter.* København: Udviklingscenter for folkeoplysning og voksenundervisning.
- Høgsbro, K.; Pruijt, H.; Pokrovsky, N. og Tsobanoglou, G. (2008): "Sociological Practice and the Sociotechnics of Governance." I *Denis, A. og Fishman, D.K. (red.) The New ISA Handbook of Contemporary Sociology: Conflict, Competition, Cooperation.* London: Sage.
- Konnerup, M. (2005): "De gode viljers utilstrækkelighed - virkning, evidens og socialt arbejde." I *Ljunggren, S. (red.) Empiri, Evidens, Empati - Nordiska röster om kunskapsutvikling i socialt arbejde.* NOPUS.
- Konnerup, M. (red.) (2011): "Evidens, effekt og velfærdssamfundets holdbarhed." I *temanummer i Samfundsøkonomen*, marts 2011 nr. 1. DJØF.
- Murray, C. (1984): *Losing Ground: American Social Policy 1950-1980.* New York: Basic Books.
- Pearson, M. (2007): "Systematic Reviews in Social Policy: To Go Forward, Do We First Need to Look Back?" I *Evidens & Policy* 3 (4) s. 505-526.
- Prince, M. (2001): *How Social is Social Policy? Fiscal and Market Discourse in North American Welfare States.* *Social Policy and Administration* 35 (1).
- Rieper, O. and Foss Hansen, H. (2007): *Metodebatten om evidens.* København: AKF.
- Smith, D. (2005): *Institutional Ethnography - A Sociology for People.* Toronto: AltaMira.
- Socialstyrelsen (2013): *Viden til gavn - politik for udvikling og anvendelse af evidens.* Odense: Socialstyrelsen.
- Ventimiglia, J.A.; Marschke, J.; Carmichael, P. og Loew, R. (2000): *How do Clinicians Evaluate Their Practice Effectiveness? Smith College studies in social work* 70, s. 287-306.
- Webb, S.A. (2001): *Some Considerations on the Validity of Evidence-based Practice in Social Work.* *British Journal of Social Work* (31), s. 57-79.